

A *második* — a feldultság elvén alapuló — *megoldás* a bontó ok tényálladékát a pusztá elítéltetésben látja, ezért közömbös számára, hogy az elítéltetés alapjául szolgáló bűncselekményt mikor, milyen körülmények között követték el: tehát bont akkor is, ha a bűncselekményt a házasságkötés előtt követték el, feltéve, hogy az elítéltetés a házasság tartama alatt történt.

A magam részéről a H. T.-ben, ennek indokolásában és a bírói gyakorlatban inkább a második (tehát kizárólag a feldultság elvét szem előtt tartó) felfogást látom megalapozva, annak ellenére, hogy ez a H. T. rendszerének egységét kétségtelenül megbontja.

A törvény ugyanis kizárólag az elítéltetés tényéről beszél, amikor a bontó okot meghatározza. Hogy ez nem szerkesztés-technikai tévedés, hanem a törvény célja, kitűnik az indokolásból, mely hangsúlyozza, hogy a bontó okot nem a bűncselekmény elkövetésében, hanem az elítéltetésben látja. A bírói gyakorlatnak a házastárs vétkeességének vizsgálatát mereven kizáró állásfoglalása is inkább ezt a nézetet támogatja.

További kérdés az, hogy emellett a felfogás mellett hogyan lehet alkalmazni a H. T. 81. §-ának azt a rendelkezését, hogy „aki házastársának vétkes cselekményébe beleegyezett, vagy abban részes volt, a házasság felbontását nem kérheti.”

Véleményem szerint ennek a rendelkezésnek csak a szövegezés okoz nehézséget, tartalmi alkalmazása nem. A szövegezés ugyanis arra az általános elvre van figyelemmel, hogy a házasságbontó oknak vétkes cselekménynek kell lennie. Jelen kivételes esetben, amikor a kifejtettek szerint a bontó ok nem vétkes cselekmény, hanem elvileg a házastárs vétkeességétől független tényállás, ugyanezt a rendelkezést más alakban, de ugyanazzal a tartalommal úgy kell értenünk, hogy a házasság felbontását okozó cselekménybe (jelen esetben az elítéltetés alapjául szolgáló bűncselekménybe) beleegyezett, vagy abban volt részes. Ilyen alakban ez a nehézség is kiküszöböltnek látszik: ez sem akadály a tehát a szóbanforgó bontó okok vétkeesség elvétől független szemléletének.

Amíg tehát az első megoldás a jogászai logika szempontjából tetszetősebb, a tényleges jogállapot a második felfogást támogatja, annál inkább, mert az utóbbi szemléletnek a törvény rendszeréből folyó nehézségei sem áthidalhatatlanok.

íj. Zsembery István dr.

A novációra vonatkozó bírói gyakorlatról.

Az újítás hatására vonatkozó jogszabályokat a Mtj. 1278—1280. §-ai szabályozzák. Sem ezekből a szakaszokból, sem pedig a bíróságok által hozott ítéletekben lefektetett elvekből egy-egy és tiszta képet nyerni az újításra vonatkozó jogszabályokról nem lehet. A két vezető alapelv a következő:

1. Újítás esetén a régebbi követelés az újnak keletkezésével megszűnik (Mtj. 1278.).

2. Semmis jogügyletből származó, vagy bírói úton nem érvényesíthető követelést az újítás sem tesz érvényesíthetővé. (Mtj. 1279.).

Az a szabály, hogy az adós a régi követeléssel szemben támasztható kifogásokat — ha azokat az újításkor ismerte és fenn nem tartotta, — az új követeléssel szemben már nem érvényesítheti, — folyománya az újító hatásnak. Viszont korlátozása az újító hatásnak a régi követelés biztosítékainak az új követelés keretén belül az új követelésre való kiterjesztése.

A Mtj. 1278—1280. §-ainak ezen intézkedései látszólag tiszta képet teremtenek, ez a tiszta helyzet azonban nagyon is látszólagos, mert mihelyt konkrét kérdés vár eldöntésre, a tényállás sohasem áll azzal a tisztasággal a bíró előtt, hogy akár a fentebbi 1. akár a fentebbi, 2. pontban említett egyszerű jogely valamelyikét minden aggály nélkül alkalmazhatná. Mint a jogéletnek számos más területén, a nováció kérdésénél is annyiféle az ítélet, ahány a tényállás. A Mtj. fentebb hivatkozott szakaszaiban lefektetett alapelvek vagy nem alkalmazhatnák, vagy egyéb „jogszabályokra“ van szükség ezen alapelvek kiegészítésül.

A kir. Kúria P. VII. 4090/1935. számú ítéletében (L. Jogfi. Hírlap döntvénytára X. 299.) kimondotta, hogy az érvénytelen parcellaváltónak a váltóbirtokos pénzüintézet által történt olyan továbbadása esetén, amely tartozásrendezéssel és elismeréssel volt kapcsolatos, az adós pénzüintézet nincs elzárva attól a jogától, hogy a váltó semmisségére hivatkozzék, mert „valamely ügyletnek törvényes tilalomból eredő semmis voltát sem az újítás, sem az elismerés nem szünteti meg.“ „Ha azonban az alapváltó már peresítettett és jogerős fizetési meghagyás bocsátatott ki, az ennek megújítására adott prolongációs váltó ellen már ezt a kifogást megemelni nem lehet, mert a fizetési meghagyással érvényesített kötelem helyébe az ítélt dolog kötelezettsége lépett.“

Ha igaz az, hogy semmis jogügyletből származó követelést nem lehet megújítani és nem lehet megújítani bírói úton nem érvényesíthető követelést sem (Mtj. 1279.), akkor mindegy az, hogy az újítás váltó-adásával történik-e, vagy pedig olyan magatartással, amely egy váltófizetési meghagyás jogerőre emelkedését eredményezi.

Ha viszont a parcellaváltó érvénytelenségének csak olyan ereje van, hogy az azt továbbadó pénzüintézet az érvénytelenségből származó kifogásokról lemondhat, akkor felesleges a pénzüintézetet a lemondás érvényességének eléréséhez arra a magatartásra kényszeríteni, hogy kerülő utat, egy fizetési meghagyás jogerőre emelkedéséhez vezető passzív magatartást válasszon és sokkal egyszerűbb volna a továbbadás tényét ilyen, az érvénytelenségből eredő védekezésről való lemondásnak minősíteni.

A bíróság az eldöntött esetben nyilván abból az elgondolásból indult ki, hogy az a pénzüintézet, amelynek birtokában egyébként érvénytelen parcellaváltó van, nem zárható el attól, hogy ebből magára kötelezettségeket fennállónak el ne ismerhessen. Viszont a bíróság a nováció érvénytelenséget-törő hatá-

sának hiányát sem akarta megtagadni és ezért csak az adós pénzintézet magatartásának egy, a váltó továbbadásán túlmenő későbbi fázisát tekintette olyan erejűnek, amely alkalmas az érvénytelenség megtörésére.

A Kúria P. IV. 2643/1928. sz. ítéletében kimondja, hogy „ha a felek a semmisség okának megszűnése után a semmis szerződést megerősítik, egymás irányában kétség esetében akként vannak jogosítva és kötelezve, mintha a szerződés kezdetől fogva érvényes lett volna.“

A Kúria P. IV. 7885/1927. számú ítéletében (L. Jogi Hírlap döntvénytára II. 1019.) azt mondja ki, hogy „a vitás jogviszonyt kölcsönös engedékenységgel rendező egyezségnek az elismert követelés tekintetében nincs újító hatálya. Ennek folytán fennmaradnak a követelést biztosító mellékjogok, továbbá a bírói hatáskört és illetékességet szabályozó kikötések is.“

Az utóbb idézett ítéletben a kir. Kúria annak érdekében, hogy a követelést biztosító mellékjogok fennmaradása kimondassék, azt állapítja meg, hogy a vitás jogviszonyt kölcsönös engedékenységgel rendező egyezségnek nincs újító hatálya, holtán a fentebb idézett P. IV. 2643/1928. sz. ítéletben, ahol mellékjogok fennmaradása kérdésében intézkedni nem kellett, a hasonló tényállás mellett az újító hatály kimondatott. Kétségtelen, hogy az újító hatály megállapítása felel meg a Mtj. 1278. §-ában foglalt jogelvnek, annál is inkább, mert az 1280. §. újító hatály mellett is fenntartja a mellékjogok hatályát, tehát a mellékjogok hatályának kimondása érdekében az egyébként nyilvánvalóan fennforgó újító hatály megtagadására ok és alap nincs. Az utóbb idézett két ítélet jogbizonytalanságot jelentene és a joggyakorlat ingadozását mutatná, ha nem volna előttünk nyilvánvaló, hogy az utóbbi ítélet, amely az újító hatályt megtagadja, a zálogjog fenntartásának szempontját tartotta szem előtt és ebből az indokból mondott ki olyan jogelvet, amely egyébként teljesen téves.

Ismeretesekek azok a döntések, melyek játékból, vagy fogadásból eredő tartozás esetén mondják ki azt, hogy az ilyen tartozás bírói úton nem érvényesíthető jellegén az újítás sem változtat. Viszont ha a kártyaadósságot a vesztes helyett más fizeti ki, az ebből származó követelés érvényesítésének nincs akadálya. (Jogi Hírlap VI. 1318.)

A Kúria az abszolút semmisség esetén, vagyis ha a jogügylet erkölcstelen okból, vagy célzattal létesült, a novációt teljesen hatálytalannak tekinti, vagyis az eredeti turpitudó átút a nováció falán és érvényesíti semmisítő hatását. (Jogi Hírlap döntvénytára IV. 1371.) Ha azonban a semmisség nem abszolút, hanem csak a felek közötti, tehát relativ, ebben az esetben a nováció falán megtörik a turpitudó sugara és az új ügylet ép-ügy kötelezi a feleket, mintha az eredeti semmisség fenn sem forgott volna. (Fent hivatkozott P. IV. 2643/1927. sz. ítélet.)

Ebből látszik tehát, hogy nemcsak az alapügylet érvénytelenségének, vagy bírói úton érvényesíthetlenségének a bírói consideratio előtt fekvő ereje játszik szerepet, hanem a semmisség abszolút, vagy relativ volta is.

Az a kérdés tehát, hogy az eredeti érvénytelenség olyan erős-e, hogy az áttöri a nováció falát, attól is függ, hogy abszolút semmisséget előidéző tilalomba ütközik-e az ügylet (pl. tiltott viszony, válás okából kötött egyezség, megvesztegetés, parcellaváltó kiállítása), vagy pedig csupán a felek között forog fenn az érvényesíthetőség hiánya (kényszer, tévedés, megtevesztés, kizsákmányoló ügylet, lelkikényszer, stb.).

Az abszolút semmisség eseteiben is vannak mindazonáltal olyan enyhébb fokozatok, amelyek meggyöngítik az érvénytelenség átütő erejét és a novációt lehetővé teszik. Ilyen pl. a tőzsdei határidőügylet, superquota.

A Reichsgericht 53/1934. sz. ítéletében (L. Entscheidungen des Reichsgerichts 144. kötet, 311. lap), olyan értelemben döntötte el pl. a határidőügyletből származó követeléseket is tartalmazó folyószámlakövetelés érvényesítését, hogy kimondotta a következőket: Ha a felek meg is állapodtak abban, hogy a folyószámla-összeköttetés során időnként egyeztetéseket végeznek és a kölcsönös követeléseket és tartozásokat kompenzálják és hogy a felperesnek (banknak) tőzsdei határidő üzletből eredő követelése az alperes követeléseivel elsősorban kompenzálандók, mindazonáltal a tilos és nem érvényesíthető határidőügyletekre ez a megállapodás mégis érvénytelen, mert a felek nem állapodtak meg abban kifejezetten, hogy a határidőüzletet az alperes érvényesnek tekinti és az abból eredő kötelezettségeket elismeri. A Reichsgericht abból indult ki, hogy a tartozások és követelések mikénti kompenzálásának a megállapítása még nem jelent kifejezett lemondást a határidőüzlet érvénytelenségéből folyó védekezésről. Ha az alperes a határidőüzlet érvénytelenségéből folyó védekezéséről kifejezetten lemondott volna, akkor a felperes a határidőüzletből eredő követeléseit is érvényesíthetné.

Ime tehát a jóerkölcsökbe, helyesebben közrendbe ütköző tilalomról, a határidőüzleti tilalomról van itt szó és a semmisség mégsem abszolút, hanem csak relatív, mert az abból folyó védekezési jogról az alperes lemondhatott volna.

Az sem áll meg tehát, hogy a nem csupán a felek közötti, hanem abszolút semmisségnek ne lenne olyan enyhébb fokozata, amely mégis lehetővé teszi az érvénytelenségéből eredő védekezésről történő lemondást és amely a strukturájánál fogva abszolút semmisséget relatív semmisséggé minősíti. Így tehát a tilos határidőüzlet érdekes módon nem absolute, hanem csupán relatív semmisséget eredményez.

A német irodalomban a BGB. 140. és 781. §-ai nyomán kialakult vélemények erősen megoszlanak a nováció erősségi fokának kérdésében. A nováció erős újító hatása mellett tör lándzsát Staub-Koenige, Gierke, Müller Erzbach, — erősen megfontolandónak tekinti az egyes novációk újító hatásait Lehmann. A Reichsgericht döntéseiben époly sok határesetet találunk, mint a mi felsőbb bíróságainknál, kikristályosodott és határozott álláspontot a német joggyakorlatban is hiába keresünk.

Úgy kellene talán valahogy felállítani a turpitudo erősségének hierarchiáját, hogy

egyáltalában nem noválható az olyan ügylet, amely az állami és társadalmi rend leglényegesebb -s legalapvetőbb tételeit sérti (pl. a házasság intézményével kapcsolatos alapvető normákat),

az adott körülmények között nováció útján megtörhető az olyan turpitudonak a hatása, amely kevésbé alapvető érdeket védő szabályokat sért (pl. játéktilalom, parcellaváltó, nagyobb gazdasági gép-vétel),

rendszerint megadandó a nováció lehetősége ott, ahol a közrend nem kívánja meg azt, hogy az érvénytelenség a rendelkezésre jogosult felek ügyleti akaratától függetlenül is fenntartásék, ahol tehát a felek a jogügylet tárgya felett rendelkezhetnek (pl. kizsákmányolás, kényszer, tévedés, stb.).

Arról a reményről, hogy a jelenlegi törvényes intézkedések és bírói gyakorlat alapján az újítás hatásának és erejének kérdésében biztos vezérfonalat állíthassunk fel, éppen a fogalmak elmosódottsága, az eldöntés alá kerülő szempontok sokrétűsége és a bírói és emberi felfogások szükségszerű különbözősége miatt le kell mondanunk. Nagy előnyére válna azonban a jogbiztonságnak és a bírói gyakorlat egységességének, ha legalább az irányadó főbb szempontok törvényhozásilag rendeztetnének.

Dr. Schneller György.

A szolgálati jogviszonyból származó követelések „elévülése“.

A jog fejlődése is követi azt a természettudományi tételt, amit *a legkisebb ellenállás irányában való mozgás szabálya* jelent. Ezért gyakran találkozunk azzal a jelenséggel, hogy az élet szükséglete, vagy a helyesen felismert jogeszme alapján a bírói gyakorlatban élő jog egy bizonyos célt kíván elérni, valamely érdeket védeni óhajt, — de az egyenes jogfejlődés útját *tételes törvény elzárja*, vagy egyáltalában *hiányzik a megfelelő jogintézmény*, amit a bírói gyakorlat tovább formálhatna. Ilyenkor a kielégítésre váró jogeszme eltér az egyenes úttól és kénytelen a kisebb ellenállás irányában *más medret ásni magának*, amelyen keresztül kerülül úton éri el a kívánt célt. Példája ennek a *pactum reservatum domini*, amely az ingó jeizálog hiányában szükségszerűen fejlődött ki. S példája ennek az az újabb bírói gyakorlat, amely rövidebb törvényi elévülési idő hiányában a *szolgálati viszonyból származó jogok érvényesíthetőségét csak rövidebb időtartamon belül engedi meg*, minden ilyen esetben *hallgatólagos létrejötti elengedési szerződést* vélelmezve.

A bírói gyakorlat idevonatkozóan a következő jogszabályt fejlesztette ki: *... „évek múltán az alkalmazott az elbocsájtás jogosságát már vita tárgyává teheti s a szolgálati viszony megszűnésével kapcsolatban az azzal kapcsolatos jogokat, igényeket*